

Эгемендүүлүккө ээ болгондон кийин Кыргызстандын экономикасы рыноктук мамилелерге өткөн. Ал эми рыноктук экономика, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыноктору гана эмес, капитал рыногу катары да мүнөздөлөт. Анткени, мында баалуу кагаздар рыногу эң маанилүү болуп саналат. Баалуу кагаздар рыногунун бир түрү – бул мамлекеттик баалуу кагаздар (МБК) рыногу, ал көпчүлүк өлкөлөрдүн финансы рыногунун негизги бөлүгү болуп саналат жана өлкө экономикасынын абалын аныктаган индикатор катары кызмат кылат.

Мамлекеттик баалуу кагаздар – бул, баалуу кагаздарды чыгарууну жүзөгө ашырган мамлекеттик органдын эмитенттин бул милдеттенмелерди сатып алуучу, б.а. баалуу кагаздарга ээлик кылуучу алдында карыздык милдеттенмелери. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда, эрежедегидей эле, Өкмөттүн баалуу кагаздары, муниципалдык баалуу кагаздар, мамлекеттик мекемелердин баалуу кагаздары, мамлекеттик статуска ээ баалуу кагаздар камтылат.

Мамлекеттик орган тарабынан чыгарылган баалуу кагаздар, мамлекеттик жана жергиликтүү бюджет тартыштыгын каржылоо, экономиканы өнүктүрүүнүн максаттуу программаларын каржылоо үчүн акча ресурсун тартуу, ошондой эле, өлкөдө акча жүгүртүлүшүн жөнгө салуу сыяктуу милдеттерди чечүү инструменти катары пайдаланылат.

Бул макалада Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы (Улуттук банк) аркылуу жайгаштырылуучу мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу карого алынат.

Улуттук банк аркылуу жайгаштырылуучу мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан чыгарылган мамлекеттик баалуу кагаздар сунушталат, алар жүгүртүү мөөнөтүнө жараша кыска мөөнөттүү – Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) жана узак мөөнөттүү – Мамлекеттик казына облигациялар (МКО), ошондой эле Улуттук банк тарабынан чыгарылган баалуу кагаздар – Улуттук банктын ноталары болуп бөлүнөт.

МКВ – бул кыска мөөнөттүү, негизинен, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жүгүртүү мөөнөтү 1 жылга чейинки дисконттук баалуу кагаздары.

МКО – узак мөөнөттүү, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн пайыздык киреше алуу каралган (купону) жүгүртүү мөөнөтү 1 жылдан жогоруну түзгөн баалуу кагаздары.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги, республикалык бюджеттин күндөлүк тартыштыгын каржылоо жана төлөө мөөнөтү келип жетүүчү мамлекеттик карызды кайра каржылоо максатында, туруктуу негизде МКВ жана МКОлорду чыгарып турат. МКВ жана МКОлор аукциондук негизде Улуттук банктын соода аянтчасы аркылуу жайгаштырылат. Улуттук банк тарабынан Финансы министрлигинин тапшыруусу боюнча өткөрүлгөн аукциондорго Улуттук банк менен тиешелүү келишим түзгөн коммерциялык банктар, Кыргыз Республикасынын Социалдык фонду жана Кыргыз Республикасынын Депозиттерди коргоо боюнча агенттиги тике катышуу укугуна ээ. Башка жеке адамдар жана юридикалык жактар МКВ жана МКОлорду экинчилик рыногунда, же болбосо аукциондо катышуу билдирмесин берүү менен коммерциялык банктар аркылуу сатып алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Азыркы учурда Финансы министрлиги туруктуу негизде аукциондор аркылуу төмөнкү МКВ жана МКО түрлөрүн чыгарып, жайгаштырып турат:

- жүгүртүү мөөнөтү 3, 6 жана 12 айды түзгөн МКВлар;
- жүгүртүү мөөнөтү 2 жана 5 жылды түзгөн МКОлор.

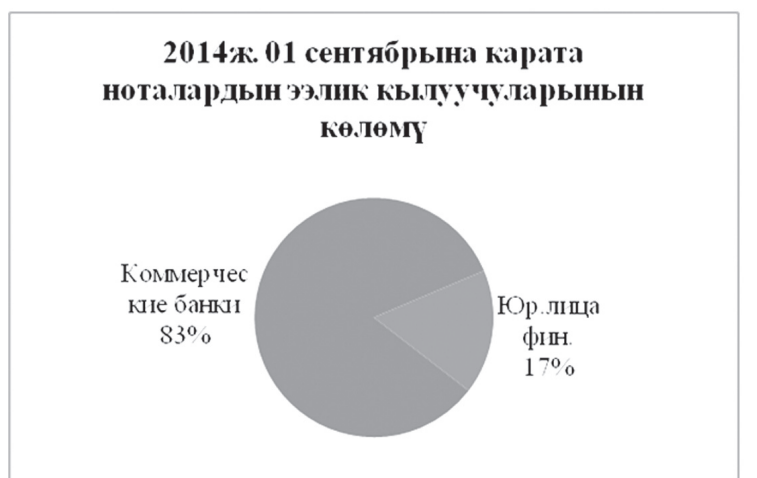
Ар бир чыгарылуучу МКВ жана МКО көлөмү Финансы министрлиги тарабынан Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын республикалык бюджетти жөнүндө” мыйзамында тиешелүү жылга белгиленген чектүү көлөмгө жараша жана учурда орун алган мамлекеттик бюджет тартыштыгын эске алуу менен аныкталат.

Улуттук банк өз кезегинде, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн финансылык агентти катары иш алып барат жана МКВ менен МКОлорду жайгаштыруу аукционун уюштуруу, өткөрүү менен гана чектелет, мында ал мындай

баалуу кагаздарды жүгүртүүдө бүтүмдөргө келишүү ишин коштоп жүрүү, депозитардык эсеп жана баалуу кагаздар боюнча эсептешүүлөрдү жүргүзүүдө кызматтарды акысыз негизде көрсөтүүгө милдеттүү.

Улуттук банктын ноталары – бул мамлекеттик кыска мөөнөттүү баалуу кагаздар, алар Улуттук банк тарабынан чыгарылат жана жүгүртүүдөгү акча массасын жөнгө салган акча-кредит саясатынын инструменти катары пайдаланылат. Ноталар Улуттук банк тарабынан өткөрүлүүчү аржумалык аукциондо жайгаштырылат. Улуттук банк менен тиешелүү келишим түзгөн коммерциялык банктар, Социалдык фонд жана Депозиттерди коргоо боюнча агенттиги аукциондо тике катышуу укугуна ээ. Башка жеке адамдар жана юридикалык жактар МКВ жана МКОлорду экинчилик рыногунда, же болбосо, аукциондо катышуу билдирмесин берүү менен коммерциялык банктар аркылуу сатып алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Акыркы мезгилде мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу техникалык прогрестин таасири астында автоматташтырууга жана компьютерлештирүүгө дуушар болууда, мунун натыйжасында баалуу кагаздар рыногун дайыма өркүндөтүп, аны өнүктүрүүнүн жаңы жолдорун издөө зарылчылыгы келип чыгууда. Мындай техникалык прогресс Кыргызстандын мамлекеттик баалуу кагаздар рыногуна таасирин тийгизбей койгон жок. Өткөн 2013-жылдын 25-июнунан тартып жаңы автоматташтырылган тоорук системасы (АТС) ишке киргизилип, ал аукциондорду өткөрүүгө, тиешелүү эсептешүүлөрдү жүргүзүүгө, мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча депозитардык эсепке байланыштуу процесстерди автоматташтырууга мүмкүндүк берип, операциялык тобокелдиктерди кыйла төмөндөтүүгө, ошондой эле аукциондо катышуу билдирмелерин сунуштоо, кароо жана иштеп чыгуу убактысын кыскартууга өбөлгө түзгөн. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн мамлекеттик баалуу кагаздары жана Улуттук банктын баалуу кагаздары Кыргыз Республикасынын мыйзамдары жана ченемдик укуктук актылары, анын ичинде “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө” мыйзамы, “Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги жөнүндө” жобо, “Кыргыз Республикасынын

мамлекеттик жана мамлекеттик эмес карызы жөнүндө” мыйзамы, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 2-октябрындагы №556 токтому менен бекитилген “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик баалуу кагаздарын чыгаруу, жайгаштыруу, жүгүртүү жана тындыруу жөнүндө” жобо, Улуттук банк Башкармасынын 2013-жылдын 28-мартындагы №10/6 токтому менен бекитилген “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ноталарын чыгаруу, жайгаштыруу, жүгүртүү жана тындыруу жөнүндө” жобо, ошондой эле Улуттук банк Башкармасынын 2013-жылдын 26-июнундагы №20/1 токтому менен бекитилген «Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн мамлекеттик баалуу кагаздарын Кыргыз Республикасы-

нын Улуттук банкы аркылуу жайгаштыруу, кайталап сунуштоо, кошумча жайгаштыруу, кайтара сатып алуу жана алар менен эсептешүүлөрдү жүргүзүү тартиби жөнүндө» жобо аркылуу жөнгө салынат.

Улуттук банктын аукциондору аркылуу жайгаштырылуучу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн мамлекеттик баалуу кагаздарына (МКВ, МКО) жана Улуттук банктын баалуу кагаздарына (Улуттук банктын ноталары), анын ичинде баалуу кагаздарга болгон суроо-талапка, аларды жайгаштыруу жана жүгүртүү көлөмүнө, ошондой эле алар боюнча алынган кирешеге тиешелүү баардык маалыматтар ачык айкындуу жана түшүнүктүү берилген.

(Уландысы 14-бетте)